RETTENS DOM (Ottende Afdeling)

24. marts 2011 *

I sag T-377/06,

Comap SA, Paris (Frankrig), først ved advokaterne A. Wachsmann og C. Pommiès, derefter ved advokaterne A. Wachsmann og D. Nourissier, og endelig ved advokaterne A. Wachsmann og S. de Guigné,

sagsøger,

mod

Europa-Kommissionen ved A. Nijenhuis og V. Bottka, som befuldmægtigede, bistået af advokat N. Coutrelis,

sagsøgt,

angående en påstand om delvis annullation af Kommissionens beslutning K(2006) 4180 af 20. september 2006 om en procedure efter artikel 81 [EF] og artikel 53 i

* Processprog: fransk.

EØS-aftalen (sag COMP/F-1/38.121 — Fittings) og en påstand om nedsættelse af den bøde, som sagsøgeren er blevet pålagt ved den nævnte beslutning,

har

RETTEN (Ottende Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, M.E. Martins Ribeiro, og dommerne N. Wahl (refererende dommer) og A. Dittrich,

justitssekretær: fuldmægtig T. Weiler,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 4. februar 2010,

afsagt følgende

Dom

Sagens baggrund og den anfægtede beslutning

1 Ved beslutning K(2006) 4180 af 20. september 2006 om en procedure efter artikel 81 [EF] og artikel 53 i EØS-aftalen (sag COMP/F-1/38.121 — Fittings) (resumé i EUT 2007 L 283, s. 63, herefter »den anfægtede beslutning«) fastslog Kommissionen for

De Europæiske Fællesskaber, at en række virksomheder havde tilsidesat artikel 81, stk. 1, EF og artikel 53 i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS), idet de i forskellige perioder mellem den 31. december 1988 og den 1. april 2004 deltog i en enkelt, kompleks og vedvarende overtrædelse af de fællesskabsretlige konkurrenceregler i form af en flerhed af konkurrencebegrænsende aftaler og samordnet praksis på markedet for kobberfittings og fittings af kobberlegeringer, der omfatter EØS-området. Overtrædelsen bestod i at fastsætte priser, vedtage prislister, prisnedslag og rabatter, gennemførelsesmekanismer til indførelse af prisforhøjelser, tildeling af nationale markeder og kunder, udveksling af andre handelsmæssige oplysninger samt deltagelse i regelmæssige møder og opretholdelse af andre kontakter for at lette overtrædelsen.

2 Sagsøgeren, Comap SA, der er producent af kobberfittings, og dets moderselskab på tidspunktet for de faktiske omstændigheder, holdingselskabet Legris Industries SA, var blandt adressaterne for den anfægtede beslutning.

3 Den 9. januar 2001 meddelte Mueller Industries Inc., der er en anden producent af kobberfittings, Kommissionen, at der eksisterede et kartel inden for fittings-industrien og inden for andre beslægtede industrier på markedet for kobberrør, og udtrykte ønske om at samarbejde i henhold til Kommissionens meddelelse om bødefritagelse eller bødenedsættelse i kartelsager (EFT 1996 C 207, s. 4, herefter »samarbejdsmeddelelsen af 1996«) (114. betragtning til den anfægtede beslutning).

4 I forbindelse med en undersøgelse vedrørende kobberrør og kobberfittings foretog Kommissionen den 22. og 23. marts 2001 i henhold til artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af artikel [81 EF] og [82 EF] (EFT 1959-1962, s. 81) uanmeldte kontrolbesøg hos et antal virksomheder (119. betragtning til den anfægtede beslutning).

5 Efter disse første kontrolundersøgelser opdelte Kommissionen i april 2001 sin undersøgelse vedrørende kobberrør i tre forskellige procedurer, nemlig sag COMP/E-1/38.069 (kobberrør til VVS), sag COMP/F-1/38.121 (Fittings) og sag COMP/E-1/38.240 (industrirør) (120. betragtning til den anfægtede beslutning).

6 Den 24. og 25. april 2001 foretog Kommissionen yderligere uanmeldte kontrolbesøg hos Delta plc, et selskab, som står i spidsen for en international ingeniørkoncern, hvis afdeling for »Ingeniørarbejde« bestod af flere fittings-producenter. Disse kontrolundersøgelser vedrørte alene fittings (121. betragtning til den anfægtede beslutning).

7 Fra februar/marts 2002 tilstillede Kommissionen de berørte parter adskillige begæringer om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17, og herefter i henhold til artikel 18 i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i artikel 81 [EF] og 82 [EF] (EFT 2003 L 1, s. 1) (122. betragtning til den anfægtede beslutning).

8 I september 2003 indgav IMI plc en anmodning om at blive omfattet af samarbejdsmeddelelsen af 1996. Denne anmodning blev fulgt op af anmodninger fra Deltakoncernen (marts 2004) og FRA.BO SpA (juli 2004). Den sidste anmodning om bødefritagelse blev indgivet i maj 2005 af Advanced Fluid Connections plc (115.-118. betragtning til den anfægtede beslutning).

9 Den 22. september 2005 indledte Kommissionen i forbindelse med sag COMP/F-1/38.121 (Fittings) en overtrædelsesprocedure og vedtog en klagepunktsmeddelelse, som bl.a. blev meddelt sagsøgeren (123. og 124. betragtning til den anfægtede beslutning).

10 Den 20. september 2006 vedtog Kommissionen den anfægtede beslutning.

11 Kommissionen fastslog i den anfægtede beslutnings artikel 1, at sagsøgeren havde tilsidesat artikel 81 EF og EØS-aftalens artikel 53 mellem den 31. januar 1991 og den 1. april 2004.

12 I den anfægtede beslutnings artikel 2, litra g), pålagde Kommissionen Legris Industries en bøde på 46,8 mio. EUR for denne overtrædelse, for hvis betaling sagsøgeren er blevet gjort solidarisk ansvarlig for i alt 18,56 mio. EUR.

13 Med henblik på at fastsætte den bøde, der er pålagt hver virksomhed, har Kommissionen i den anfægtede beslutning anvendt den metode, der følger af retningslinjerne for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, [KS] (EFT 1998 C 9, s. 3, herefter »retningslinjerne fra 1998«).

14 Hvad for det første angår fastsættelsen af bødernes udgangsbeløb på grundlag af overtrædelsens grovhed har Kommissionen betegnet overtrædelsen som meget alvorlig på grund af selve overtrædelsens karakter og dens geografiske rækkevidde (755. betragtning til den anfægtede beslutning).

15 Kommissionen fandt dernæst, at der var betydelige forskelle mellem de pågældende virksomheder, og valgte at anvende en differentieret behandling på grundlag af virksomhedernes relative betydning på det pågældende marked fastsat ved deres markedsandele. På denne baggrund inddelte Kommissionen de berørte virksomheder i seks kategorier (758. betragtning til den anfægtede beslutning).

16 Sagsøgeren blev placeret i fjerde kategori, hvor bødens udgangsbeløb var fastsat til 14,25 mio. EUR (765. betragtning til den anfægtede beslutning).

17 På grund af varigheden af sagsøgerens deltagelse i overtrædelsen (tretten år og to måneder) har Kommissionen derefter forhøjet bøden med 130 % (775. betragtning til den anfægtede beslutning), hvilket har resulteret i, at bødens grundbeløb fastsættes til 32,7 mio. EUR (777. betragtning til den anfægtede beslutning).

18 Den fortsatte deltagelse i overtrædelsen efter Kommissionens kontrolbesøg betragtes som en skærpende omstændighed, der berettigede til en forhøjelse på 60 % af bødens grundbeløb, som var pålagt sagsøgeren (785. betragtning til den anfægtede beslutning).

19 Kommissionen har under anvendelse af loftet på 10 % for så vidt angår de bøder, der er pålagt i overensstemmelse med artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003, nedsat den bøde, som var pålagt sagsøgeren, til 18,56 mio. EUR.

Retsforhandlinger og parternes påstande

20 Ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 14. december 2006 har sagsøgeren anlagt denne sag.

21 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Ottende Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og har som led i foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse i henhold til artikel 64 i Rettens procesreglement anmodet sagsøgeren og Kommissionen om skriftligt at besvare en række spørgsmål, som parterne har besvaret henholdsvis den 19. november 2009 og den 26. november 2009.

22 Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret spørgsmål fra Retten under retsmødet den 4. februar 2010.

23 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

— Den anfægtede beslutning annulleres, for så vidt som Kommissionen har pålagt sagsøgeren en bøde for andre perioder end den mellem december 1997 og marts 2001.

— Den anfægtede beslutnings artikel 1 og 2 ændres, idet bøden, som er blevet pålagt sagsøgeren, nedsættes.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

24 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Frifindelse.

— Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

25 Sagsøgeren har under retsmødet som følge af et spørgsmål stillet af Retten anført, at selskabet ikke bestrider at have deltaget i kartellet i perioden 1995-1997.

Retlige bemærkninger

26 Sagsøgeren har fremført to grupper af anbringender, nemlig dels anbringender vedrørende varigheden af selskabets deltagelse i overtrædelsen, dels anbringender vedrørende beregningen af bødebeløbet.

Varigheden af sagsøgerens deltagelse i overtrædelsen

Parternes argumenter

27 Sagsøgeren bestrider, at selskabet deltog i kartellet i perioden efter Kommissionens kontrolundersøgelser på stedet i marts 2001. Sagsøgeren har endvidere gjort gældende, at den påståede overtrædelse var ophørt i perioden fra september 1992 til december 1994 (dvs. 27 måneder), og at de faktiske omstændigheder, der lå forud for december 1994, følgelig var forældede.

— Perioden efter marts 2001

28 Efter at have henvist til retspraksis vedrørende bevisbyrden og omfanget af det bevis, der kræves, har sagsøgeren gjort gældende, at hvad angår påstanden om, at selskabet fortsat deltog i overtrædelsen efter kontrolundersøgelserne hos visse konkurrenter i marts 2001, har Kommissionens standpunkter været selvmodsigende. Sagsøgeren har i denne forbindelse henvist til 590. betragtning til den anfægtede beslutning, hvori Kommissionen har anført, at efter marts 2001 (og i hvert fald indtil juni 2003) gennemlevede kartellet »en mindre intens periode med begrænset kontakt«, men har samtidig hævdet i 600. betragtning til den anfægtede beslutning, at indtil april 2004 »havde deltagerne ikke udviklet et nyt system eller en ny en form for koordinering«, og dette til trods for, at enhver henvisning til European Fittings Manufacturers Association (EFMA, europæisk forening for producenter af fittings), der udgør det »centrum«, som den konkurrencebegrænsende praksis, som Kommissionen har påtalt, er opbygget omkring, var fjernet fra den anfægtede beslutning fra og med april 2001.

29 Ifølge sagsøgeren fandt alle disse kontakter mellem de pågældende konkurrenter i denne periode sted gensidigt med undtagelse af dem, som blev knyttet på møder i logistikudvalget under Fédération française des négociants en appareils sanitaires, chauffage, climatisation et canalisations (FNAS), der udgjorde fuldstændigt lovlige og enkeltstående begivenheder samt vedrørte geografiske områder, der ikke har nogen forbindelse med den kontakt, der indebar ordninger på fælleseuropæisk plan vedrørende den forudgående periode. Disse kontakter er også gennemført af individer, der ikke var inddraget i den forudgående periode, og navnlig var deres eksistens alene baseret på FRA.BO's påståede beviser og på officielle forhandlingsreferater fra møder, der tilrettelægges og gennemføres af FNAS.

30 Kommissionen sondrer således i den anfægtede beslutning mellem tre forskellige serier af faktiske omstændigheder, nemlig bilaterale kontakter med FRA.BO, episoden på messen i Essen (Tyskland) og møderne i FNAS' logistikudvalg, der ifølge sagsøgeren ikke har sammenhæng med hinanden.

31 Hvad angår de bilaterale kontakter med FRA.BO har sagsøgeren indledningsvis gjort gældende, at påstandene i FRA.BO's anmodning om bødefritagelse er ubegrundede. Påstandene er unøjagtige og er ikke underbyggede og/eller er ikke troværdige i forhold til den reelle situation, således som den er fremført af sagsøgeren og i dokumenterne i sagsøgerens svar på klagepunktsmeddelelsen og dennes bemærkninger af 20. februar og 15. marts 2006.

32 Dernæst har sagsøgeren for det første anført, at disse bilaterale kontakter er lovlige af industrielle og kommercielle hensyn. Sagsøgeren har herved henvist til krydsleverancerne, der begrundede sådanne kontakter, og til præcise tal for perioden 2001-2005, som sagsøgeren i forbindelse hermed har nævnt i sit svar på klagepunktsmeddelelsen.

33 For det andet er der ligeledes tale om kontakter med FRA.BO vedrørende et eventuelt industrielt samarbejde, da FRA.BO ønskede at sælge en del af sit overskud for så vidt angår kobberfittings og gasbeholdere fra sin fabrik Meteor, der er beliggende i området omkring Lyon (Frankrig), hvilket har skabt en række kontakter både telefonisk og direkte.

34 For det tredje er der ligeledes tale om gentagne kontakter, der er forbundet med FRA.BO's ønske om at lancere en ny type fittings på det europæiske marked,»kombinerede vand-gas-fittings«. Selv om denne nye type fittings allerede er typegodkendt i Italien, har Den Europæiske Standardiseringsorganisation (CEN) af sikkerhedshensyn afvist at godkende dens udvidelse af typegodkendelsen»i hele Europa«. FRA.BO kontaktede derfor sine konkurrenter i et forsøg på samle fælles sagsakter til fordel for denne type fittings og udføre lobbyarbejde i Bruxelles (Belgien). Bortset fra at denne tilgang ikke lykkedes, har den resulteret i kontakter. Kontakterne af 4. og 5. juni 2003 mellem fru P. (FRA.BO) og hr. Le. (medlem af sagsøgerens personale) skal forstås under denne synsvinkel.

35 FRA.BO's påstande, således som de er videresendt af Kommissionen, er endelig ikke underbyggede. I den forbindelse har sagsøgeren for det første bestridt FRA.BO's påstand om, at Comap på forhånd under en telefonsamtale mellem hr. Le. og fru P. den 5. februar 2004 havde underrettet FRA.BO om sine beslutninger om priser for 2004 for så vidt angår Frankrig og Spanien samt for selskabets græske datterselskab. Sagsøgeren har anført, at det græske datterselskab annoncerede forhøjelsen af sine priser den 12. januar 2004, og at prisforhøjelsen således allerede var offentligt tilgængelig, da denne telefonsamtale fandt sted. I Frankrig har prisforhøjelsen for kobberfittings været 14 % i 2004 og ikke 8 %, som FRA.BO påstår. I modsætning til hvad FRA.BO har anført om, at sagsøgeren skulle have givet udtryk for ikke at have til hensigt at annoncere en prisforhøjelse for så vidt angår Spanien, har sagsøgeren desuden iværksat en forhøjelse på 2,5 % i 2004.

36 Sagsøgeren har for det andet gjort gældende, at Kommissionen i 514. betragtning til den anfægtede beslutning har taget hensyn til de vageste oplysninger i FRA.BO's erklæringer, der omtaler»møder på erhvervsmesser og i lufthavne«. Sagsøgeren kritiserer, at FRA.BO ikke anfører noget klart eksempel på konkurrencebegrænsende udveksling af oplysninger. Det eneste møde mellem repræsentanter for FRA.BO og sagsøgeren fandt sted på en messe i Padua (Italien) i april 2003, hvor situationen på det italienske marked kun var blevet nævnt generelt. Sagsøgeren har anført, at uden bekræftelse og henset til deres ekstremt vage karakter kan FRA.BO's erklæringer ikke anerkendes eller anvendes af Kommissionen som lovlige beviser i den forbindelse.

37 Hvad angår messen i Essen har sagsøgeren gjort gældende, at Kommissionen desuden har henvist til en kontakt i form af tilfældige møder, som fandt sted mellem hr. K. (medlem af sagsøgerens personale) og hr. H. (IBP Ltd) under denne messe den 18. marts 2004 med henblik på at godtgøre, at overtrædelsen fortsatte efter 2001, og overtrædelsens geografiske rækkevidde. Sagsøgeren har anført, at det drejede sig om et møde, der ikke var af konkurrencebegrænsende karakter, og som ikke kan henføres

til de begivenheder, der fandt sted inden marts 2001, samt at sagsøgeren på tidspunktet for dette møde var klar over sit ansvar i henhold til konkurrenceretten.

38 Sagsøgeren har anført, at ifølge IBP's erklæring havde hr. K. anmodet hr. H. om at fremkomme med oplysninger om IBP's udvikling af prispolitikken i Tyskland. Denne drøftelse fandt ifølge sagsøgeren rent faktisk sted inden for rammerne af en konkurrenceovervågning, som Comap udøvede, fordi selskabet havde hørt sine kunder omtale IBP's næste prisforhøjelse. Sagsøgeren har endvidere anført, at hr. H. kun har givet et meget vagt svar på hr. K.'s spørgsmål og ikke angivet forhøjelsens procentdel eller tidspunktet for den umiddelbart forestående annoncering. I den henseende har sagsøgeren forklaret, at IBP's nye prisliste blev offentliggjort knap ti dage efter denne samtale. Der fandt desuden ikke nogen gensidig udveksling af oplysninger sted mellem hr. H. og hr. K. IBP's erklæring giver ikke nogen oplysninger om, at hr. K. havde givet hr. H. nogle oplysninger.

39 Sagsøgeren har fremhævet, at dette møde under messen i Essen udgør en gensidig og lejlighedsvis kontakt, der ikke var af konkurrencebegrænsende karakter. Da forekomsten af nogle gensidige kontakter i en global konkurrencesammenhæng ikke er tilstrækkelig til at godtgøre videreførelsen af et kartel, burde Kommissionen have udelukket det tilfældige møde i Essen fra sine sagsakter. Ifølge sagsøgeren findes der under alle omstændigheder ikke noget indicium for, at sagsøgeren og IBP havde til hensigt at etablere et samarbejde for deres respektive adfærd på markedet, eller at der forelå en samstemmende vilje med henblik på at vedtage en bestemt adfærd på det tyske marked i marts 2004. Bortset fra at en virksomheds erklæringer, der afgives i forbindelse med dens anmodning om bødefritagelse, alene udgør et bevis, der har en ringe bevisværdi, har sagsøgeren bemærket, at der endvidere ikke er andre oplysninger i Kommissionens sagsakter, der på nogen måde beviser, at der er sket en overtrædelse af konkurrencereglerne på det tyske marked i marts 2004.

40 Sagsøgeren har desuden bemærket, at den samtale, som er nævnt i IBP's erklæring, ikke direkte vedrører det kartel, som Kommissionen har anfægtet. Ifølge sagsøgeren

har der ikke fundet nogen konkurrencebegrænsende udveksling af oplysninger sted efter Kommissionens kontrolundersøgelser i marts 2001. Det er således kunstigt at ville godtgøre en »forbindelse mellem kernen i den [anfægtede] beslutning og en kort samtale i gangene under en messe«. Denne samtale har i øvrigt ingen forbindelse med EFMA og prisstrukturen i Europa og fandt sted mellem to personer, om hvem det ikke er gjort gældende, at de har deltaget i den tidligere anfægtede praksis. Samtalen fandt desuden sted tre år efter, at denne praksis var bragt til ophør som følge af Kommissionens kontrolundersøgelser. Sagsøgeren gør gældende, at Kommissionen har begået en retlig fejl, idet den således påstår, at den ved denne begivenhed af helt underordnet karakter kan godtgøre den tidligere overtrædelses videreførelse.

41 På samme måde har sagsøgeren anført, at selskabets administrerende direktør, B., sendte en skrivelse til FNAS den 16. marts 2004 for at lægge afstand til den »upassende udtryksmåde«, der blev anvendt under mødet den 20. januar 2004 og telefonmødet den 16. februar 2004 i FNAS' logistikudvalg. Denne afstandtagen viser, at sagsøgeren ikke havde til hensigt at deltage i en konkurrencebegrænsende udveksling af oplysninger.

42 Hvad angår FNAS'logistikudvalg gør sagsøgeren gældende, at Kommissionen har foretaget urigtig retsanvendelse, urigtig gengivelse af de faktiske omstændigheder og urigtige skøn, idet den har vurderet, at møderne i FNAS' logistikudvalg, der er nævnt i 522.-526. betragtning til den anfægtede beslutning, havde et konkurrencebegrænsende formål, der medfører, at møderne kan henføres under de begivenheder, der fandt sted inden Kommissionens kontrolundersøgelser i marts 2001. Sagsøgeren har i denne forbindelse bemærket, at de emner, som blev berørt under disse møder, lå meget langt fra det »påståede fælleseuropæiske kartel«, der blev tilrettelagt på EFMA's møder, som er kernen i den anfægtede beslutning. Sagsøgeren har subsidiært bemærket, at der er en selvmodsigelse i den anfægtede beslutning, idet Kommissionen udelukker, at FNAS og dets medlemmer (grossisterne), hvoraf flere sad i logistikudvalget, er ansvarlige, men pålægger sagsøgeren ansvar. Sagsøgeren har præciseret, at FNAS var arrangør af møderne og forberedte mødereferaterne. Da FNAS ikke var dømt som forum for deltagerne i det påståede kartel, er dette ifølge sagsøgeren bevis på, at der

ikke foreligger nogen forhold, der er tilstrækkelige til at fastslå, at der er tale om den påståede overtrædelse.

43 Efter at have forklaret formålet med og opbygningen af FNAS har sagsøgeren indledningsvis anført, at i modsætning til de begivenheder, der fandt sted inden kontrolundersøgelserne i marts 2001, blev møderne i FNAS' logistikudvalg afholdt på en gennemsigtig måde, hvilket ikke lader sig forene med Kommissionens bemærkninger i 548. betragtning til den anfægtede beslutning om, at det er hyppigt forekommende, at et kartels aktiviteter som det i sagen omhandlede gennemføres hemmeligt, at møderne afholdes hemmeligt, og at dokumenterne herom begrænses til et minimum.

44 Sagsøgeren har endelig bestridt Kommissionens argument om, at møderne i FNAS' logistikudvalg havde en geografisk europæisk rækkevidde. Det er ikke angivet i nogen af referaterne af disse møder, at møderne kunne have et andet formål end at undersøge spørgsmålet om emballage til kobberfittings i Frankrig. Hvis der var skabt paralleller i forbindelse med situationen i andre lande, var det alene for at tjene som eksempel og ikke for at ændre emballagen til fittings i disse andre lande.

45 Hvad angår de pågældende møder har sagsøgeren anført, at det fremgår af referatet fra det første møde i FNAS' logistikudvalg den 25. juni 2003, at både grossisterne og producenterne udtrykte bekymring over nedgangen i markedet, og at grossisterne anmodede producenterne om at tilpasse deres emballage for bedre at kunne konkurrere med de andre distributionsnet, såsom postordresalg. Producenterne var derimod bekymrede over den indvirkning på kostprisen, som iværksættelsen af denne nye type emballage ville medføre. De relevante drøftelser har på intet tidspunkt haft en konkurrencebegrænsende karakter.

46 Det forholder sig på samme måde med det andet møde, der fandt sted den 15. oktober 2003.

47 Mødet den 3. november 2003 vedrørte i det væsentlige forhandlingerne mellem franske grossister og producenter om listen over produkter, hvis emballage skal ændres. I modsætning til Oystertec plc's påstande, som Kommissionen har gentaget, er der ifølge sagsøgeren under ingen omstændigheder tale om producenternes fælles fastsættelse af priserne for kobberfittings på Den Europæiske Unions område.

48 Hvad angår mødet den 20. januar 2004 og telefonmødet den 16. februar 2004 har sagsøgeren understreget sin faste reaktion over for hr. La.'s (sagsøgerens repræsentant i FNAS' logistikudvalg) to »afvigelser«, den første under mødet den 20. januar 2004, da han nævnte en »meromkostning på 13 % (i stedet for de oprindeligt fastsatte 10 %)«, og den anden anført i referatet af telefonmødet den 16. februar 2004 vedrørende påberåbelsen af en forhøjelse på 5 % på leverandørernes priser i april 2004. Sagsøgeren tog afstand fra denne type udveksling af oplysninger først på et møde med formanden for FNAS den 3. marts 2004, derefter ved en skrivelse til FNAS. Ifølge sagsøgeren udgjorde denne skrivelse i overensstemmelse med retspraksis en offentligt afstandtagen. I modsætning til hvad Kommissionen påstår, var indholdet af denne skrivelse ikke vagt, og skrivelsen blev sendt hurtigt ud til alle medlemmer af FNAS.

49 I replikken har sagsøgeren sat spørgsmålstegn ved visse datoer i den kronologiske oversigt, der er udarbejdet af Kommissionen i forbindelse med dens svarskrift, der ifølge sagsøgeren ikke er relevante og følgelig bør lades ude af betragtning.

— Perioden fra 1992 til 1994

50 Sagsøgeren har gjort gældende, at for perioden mellem i det mindste den 10. september 1992 og den 13. december 1994, dvs. en periode på 27 måneder, findes der ikke noget bevis på konkurrencebegrænsende adfærd, der vedrører sagsøgeren. Den retlige konsekvens af denne afbrydelse på 27 måneder er dermed forældelse.

51 Hvad angår faxen af 14. juni 1993 vedrørende sagsøgerens prisliste for perioden, der begyndte den 1. juli 1993 som nævnt i 218. betragtning til den anfægtede beslutning, har sagsøgeren gjort gældende, at der ikke er noget forhold, der gør det muligt at konkludere, at IMI erhvervede denne liste, før den blev udsendt til selskabets kunder. For det første var den således allerede blevet trykt inden dette tidspunkt, og for det andet var den også blevet udsendt til kunderne inden ikrafttrædelsen.

52 Sagsøgeren har desuden gjort gældende, at der blev afholdt fire møder med EFMA i den nævnte periode, uden at Kommissionen har påberåbt sig, at de konkurrencebegrænsende møder eller de såkaldte »Super EFMA-møder« blev afholdt i forbindelse med de officielle møder.

53 Sagsøgeren har anført, at det fremgår af den anfægtede beslutning, at selskabet i den pågældende periode har fungeret som selvstændig konkurrent på markedet uden på nogen måde at følge konklusionerne fra nogen form for samarbejde med konkurrenterne. Under henvisning til præmis 71-77 i Rettens dom af 14. oktober 2004, Bayerische Hypo- und Vereinsbank mod Kommissionen (sag T-56/02, Sml. II, s. 3495), har sagsøgeren gjort gældende, at den konstatering, som blev foretaget i nævnte sag, kan overføres til den foreliggende sag for den pågældende periode. Til støtte for denne opfattelse har sagsøgeren fremført, at faxen fra Mueller Industries til Viega GmbH & Co. KG af 12. maj 1992, som Kommissionen nævner i 217. betragtning til den anfægtede beslutning, fru P.'s (IMI Italia) skrivelse, der er nævnt i 221. betragtning til nævnte beslutning og faxen fra IMI's græske distributør af 6. september 1994, der er

nævnt i 229. betragtning til beslutningen, viser selskabets konkurrencemæssige og selvstændige adfærd.

54 Da der ikke over for sagsøgeren er blevet gjort en konkurrencebegrænsende adfærd gældende for perioden fra den 10. september 1992 til den 13. december 1994, har selskabet kritiseret Kommissionen for ikke at have overholdt reglerne om afbrydelse a f en overtrædelse og forældelse. Sagsøgeren har i denne henseende henvist til retspraksis, hvorefter Kommissionen — med henblik på at godtgøre, at den påståede overtrædelse fortsatte — skal fremføre »beviser, som vedrører faktiske omstændigheder, som i tidsmæssig henseende ligger tilstrækkeligt tæt på hinanden«. Et tidsrum på 27 måneder mellem to møder, der involverede sagsøgeren, kan ikke betragtes som møder, der »i tidsmæssig henseende ligger […] tæt på hinanden« som omhandlet i Rettens dom af 7. juli 1994, Dunlop Slazenger mod Kommissionen (sag T-43/92, Sml. II, s. 441). På grund af den påståede overtrædelses afbrydelse burde Kommissionen i det mindste have konstateret, at der var forløbet en periode på over fem år fra ophøret af den første periode den 10. september 1992, til Kommissionen begyndte sin undersøgelse i 2001 efter modtagelsen af den første anmodning om bødefritagelse fra Mueller Industries den 9. januar 2001.

55 Kommissionen har nedlagt påstand om, at dette anbringende forkastes.

Rettens bemærkninger

56 Indledningsvis bemærkes, at hvad angår fremlæggelsen af bevis for en overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF påhviler det Kommissionen at fremlægge præcise og samstemmende beviser for, at den påståede overtrædelse er begået (jf. i denne retning Domstolens dom af 28.3.1984, forenede sager 29/83 og 30/83, CRAM og Rheinzink mod Kommissionen, Sml. s. 1679, præmis 20). Er Retten i tvivl, skal dette komme den

virksomhed til gode, som er adressat for den beslutning, hvori der fastslås en overtrædelse. Retten kan derfor ikke konkludere, at Kommissionen har ført fornødent bevis for den pågældende overtrædelse, hvis den fortsat nærer tvivl vedrørende dette spørgsmål, navnlig i en sag, hvori der er nedlagt påstand om annullation af en beslutning, hvorved der pålægges en bøde (Rettens dom af 25.10.2005, sag T-38/02, Groupe Danone mod Kommissionen, Sml. II, s. 4407, præmis 215).

57 Det fremgår endvidere af fast retspraksis, at hver enkelt af de af Kommissionen fremlagte beviser ikke nødvendigvis skal opfylde disse kriterier i forhold til hvert enkelt led i overtrædelsen. Det er tilstrækkeligt, at den række indicier, institutionen har påberåbt sig, ud fra en samlet betragtning opfylder dette krav (jf. Rettens dom af 8.7.2004, forenede sager T-67/00, T-68/00, T-71/00 og T-78/00, JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 2501, præmis 180 og den deri nævnte retspraksis).

58 Det er desuden hyppigt forekommende, at de aktiviteter, som de konkurrencebegrænsende aftaler indebærer, gennemføres hemmeligt, at møderne afholdes hemmeligt, og at dokumenterne herom begrænses til et minimum. Selv i tilfælde, hvor Kommissionen opdager dokumenter, der udtrykkeligt viser en ulovlig kontakt mellem erhvervsdrivende, som f.eks. referater fra møder, er disse normalt kun brudstykkeagtige og spredte, hvorfor det ofte viser sig nødvendigt at rekonstruere visse enkeltheder ved hjælp af følgeslutninger. I de fleste tilfælde må den omstændighed, at der foreligger en konkurrencebegrænsende praksis eller aftale, derfor udledes ved en slutning ud fra et vist antal sammenfaldende omstændigheder og indicier, der, når de betragtes samlet, og i mangel af en anden logisk forklaring kan udgøre beviset for en tilsidesættelse af konkurrencereglerne (Domstolens dom af 7.1.2004, forenede sager C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 123, præmis 55-57, og af 25.1.2007, forenede sager C-403/04 P og C-405/04 P, Sumitomo Metal Industries og Nippon Steel mod Kommissionen, Sml. I, s. 729, præmis 51).

59 I den forbindelse skal det bemærkes, at udtalelser, der er fremsat i forbindelse med politikken for bødefritagelse, spiller en vigtig rolle. Disse erklæringer, der afgives i

virksomheders navn, har en betydelig bevisværdi, idet de giver anledning til betydelige juridiske og økonomiske risici (jf. i denne retning dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 57 ovenfor, præmis 205 og 211, og i sagen Sumitomo Metal Industries og Nippon Steel mod Kommissionen, nævnt i præmis 58 ovenfor, præmis 103). Der skal endvidere mindes om, at en erklæring fra en virksomhed, der beskyldes for at have deltaget i et kartel, hvis rigtighed bestrides af flere andre anklagede virksomheder, ikke uden støtte i andre beviser kan betragtes som et tilstrækkeligt bevis for, at en overtrædelse er begået af disse sidste virksomheder (jf. dommen i sagen JFE Engineering m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 57 ovenfor, præmis 219 og den deri nævnte retspraksis).

60 Hvad angår overtrædelsens varighed påhviler det ligeledes Kommissionen at bevise denne, da varigheden er en integrerende del af overtrædelsesbegrebet i henhold til artikel 81, stk. 1, EF. De ovennævnte principper gælder i den forbindelse (jf. i denne retning Domstolens dom af 21.9.2006, sag C-105/04 P, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied mod Kommissionen, Sml. I, s. 8725, præmis 94-96). Det er desuden i henhold til retspraksis et krav, at i mangel af beviser, der gør det muligt at foretage en direkte fastlæggelse af en overtrædelses varighed, skal Kommissionen i det mindste støtte sig på beviser, der vedrører faktiske omstændigheder, som tidsmæssigt ligger indbyrdes så nær, at det med rimelighed kan medgives, at denne overtrædelse er forløbet uafbrudt mellem to specifikke datoer (jf. Rettens dom af 16.11.2006, sag T-120/04, Peróxidos Orgánicos mod Kommissionen, Sml. II, s. 4441, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).

— Perioden efter marts 2001

61 Det skal bemærkes, at sagsøgeren ikke bestrider at have deltaget i kartellet før Kommissionens kontrolundersøgelse i marts 2001.

62 Det skal desuden bemærkes, at sagsøgeren ikke har bestridt begivenhederne i sig selv, dvs. deltagelsen i FNAS' møder, kontakten mellem sagsøgeren og FRA.BO og kontakterne, der blev etableret under messen i Essen, der foreholdes sagsøgeren af Kommissionen. Sagsøgeren bestrider derimod disse begivenheders konkurrencebegrænsende karakter og den omstændighed, at de er en del af en samlet, kompleks og vedvarende overtrædelse, der er konstateret for perioden før marts 2001.

63 Endelig skal det bemærkes, at sagsøgeren sætter spørgsmålstegn ved pålideligheden af FRA.BO's erklæringer.

64 Det skal derfor undersøges, om den adfærd, der er konstateret efter Kommissionens kontrolbesøg i marts 2001, skal betragtes som konkurrencebegrænsende kontakter, og om de giver mulighed for at fastslå, at denne overtrædelse er blevet fortsat.

65 Hvad for det første angår de bilaterale kontakter fremgår det af FRA.BO's erklæring, der er afgivet i forbindelse med dette selskabs anmodning om bødefritagelse, og af bevismaterialet, som det har fremlagt under den administrative procedure, at udvekslingen af følsomme oplysninger mellem konkurrenterne fortsatte efter Kommissionens kontrolbesøg.

66 De beviser, der er påberåbt over for sagsøgeren, består af FRA.BO's telefoniske opgørelser og af nogle de håndskrevne notater i fru P.'s noteringskalender (FRA.BO).

67 Sagsøgerens argumenter om, at der er tale om lovlige kontakter, der navnlig angår krydsleverancer, vedrørende et projekt om et industrielt samarbejde eller en fælles strategi, som FRA.BO har anmodet CEN om med hensyn til spørgsmålet om typegodkendelsen af en type fittings, ændrer ikke ved den omstændighed, at der har fundet

udveksling af følsomme oplysninger og koordinering af priser og prisforhøjelser sted. Disse argumenter er heller ikke understøttet af nogen beviser, såsom fakturaer eller ordresedler, fra den pågældende periode. Bortset fra at sagsøgeren for første gang i replikken og således for sent har vedlagt nogle fakturaer vedrørende krydsleverancer, skal det bemærkes, at disse dokumenter kun dækker perioden efter 2004.

68 Det skal desuden bemærkes, at Kommissionen ikke udelukkende har lagt FRA.BO's erklæringer til grund. Det fremgår således af fru P.'s håndskrevne notater (FRA.BO), at sagsøgeren og FRA.BO ved samtalen den 5. juni 2003 drøftede IBP's priser i Frankrig, hvilket ikke har nogen betydning for spørgsmålet om typegodkendelsen af en ny type fittings. På samme måde fremgår det af de håndskrevne notater i fru P.'s noteringskalender vedrørende en telefonsamtale den 5. februar 2004, at forventningerne til prisforhøjelserne i Frankrig og Grækenland blev drøftet. I modsætning til hvad sagsøgeren hævder, skaber den omstændighed, at de reelle forhøjelser kunne have været forskellige fra dem, der er nævnt i fru P.'s noteringskalender, på ingen måde tvivl om, at disse to virksomheder har udvekslet oplysninger om deres priser.

69 Hvad for det andet angår mødet mellem hr. H. (IBP) og sagsøgerens repræsentant under messen i Essen den 18. marts 2004 fremgår det af hr. H.'s erklæring, at han har besvaret et spørgsmål om priser, og at IBP havde forudset en prisforhøjelse i slutningen af marts 2004. Da sagsøgeren ikke har ført bevis for, at denne oplysning allerede var offentliggjort, eller at IBP's officielle skrivelse vedrørende denne forhøjelse først blev fremsendt den 30. marts 2004, skal det bemærkes, at der er tale om en kontakt, hvad enten den er isoleret eller ej, der er forbundet med prispolitikken på det tyske marked.

70 Endvidere er argumentet om, at denne udveksling af oplysninger ikke har en konkurrencebegrænsende karakter på grund af den manglende gensidighed, eller fordi sagsøgeren allerede selv havde besluttet at foretage en prisforhøjelse, ikke relevant. Efter retspraksis er det ikke et krav, at en udveksling af oplysninger er gensidig, for at den kan krænke princippet om en selvstændig markedsadfærd. Det fremgår i denne forbindelse af retspraksis, at offentliggørelsen af følsomme oplysninger fjerner usikkerheden med hensyn til konkurrentens fremtidige adfærd og har således direkte eller indirekte betydning for strategien for modtageren af oplysningerne (jf. i denne retning Domstolens dom af 23.11.2006, sag C-238/05, Asnef-Equifax og Administración del Estado, Sml. I, s. 11125, præmis 51 og den deri nævnte retspraksis).

71 Hvad for det tredje angår sagsøgerens deltagelse i FNAS' møder fremgår det bl.a. af referaterne fra disse møder, at der under møderne i FNAS' logistikudvalg blev diskuteret prisspørgsmål, såsom fortjeneste i forbindelse med salg og prisforhøjelse på fittings.

72 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at referatet af 25. juni 2003 henviser til konkurrenternes beslutning, hvorefter »målet […] som minimum [bør] være at sikre, at priserne stabiliseres«. Det fremgår af referatet af 15. oktober 2003, at Aquatis France SAS, IBP og sagsøgeren har givet oplysninger til de andre producenter om fordelingen af deres salg i forskellige produktkategorier og om deres fortjeneste. Under mødet den 3. november 2003 fandt en udveksling af oplysninger om fremtidige prisforhøjelser sted. På samme måde fremgår det af referatet af 20. januar 2004, at efter visse meningsudvekslinger foreslog hr. La., at »producenterne orienterer deres kunder om en mulig forhøjelse på 6 %, der er forbundet med prisforhøjelsen for materialet for at afprøve markedsreaktionen og sideløbende forbedre emballageprisen«. Ifølge dette referat »skal denne forhøjelse for materialet omfatte hele produktudvalget«, og »enhedsprisen for den nye emballage [må] således […] forhøjes med 5,3 eller 5,4 %«. Efter

dette møde fandt der endelig, den 16. februar 2004, et telefonmøde sted, hvorunder hver producent fremlagde sin holdning til den påtænkte prisforhøjelse.

73 Selv om drøftelserne med leverandørerne vedrørende deres anmodning om tilpasning af emballagen ikke havde nogen konsekvenser for så vidt angår konkurrenceretten, og en sådan anmodning medførte ekstra produktionsomkostninger, forholder det sig ikke desto mindre således, at samarbejdet vedrørende den procentdel, der er overvæltet på leverandørerne eller på den del af udgifterne, der kan overtages af producenterne, dog ikke i sig selv er uden virkning på markedet. Det drejer sig om, hvorvidt en virksomhed skal regulere selvstændigt. Det samme gælder fortjeneste i forbindelse med salg og prisforhøjelse på fittings.

74 Hvad angår den geografiske rækkevidde af drøftelserne, der er blevet ført på FNAS'møder, skal det bemærkes, at i modsætning til hvad Kommissionen har anført i 575. og 584. betragtning til den anfægtede beslutning, vedrører disse drøftelser alene det franske marked. Det fremgår nemlig på ingen måde af referaterne af disse møder, at de også vedrørte»Spanien, Italien, Det Forenede Kongerige, Tyskland og det europæiske marked generelt«. Det må derfor fastslås, at det hemmelige samarbejde på FNAS' møder ikke havde en fælleseuropæisk rækkevidde. Den omstændighed, at FNAS' møder blev holdt mellem repræsentanter for virksomheder, der opererer i Europa, som anført af Kommissionen, ændrer ikke ved denne konstatering.

75 Hvad angår skrivelsen af 16. marts 2004 fra sagsøgerens administrerende direktør til formanden for FNAS, der ifølge sagsøgeren udgjorde en offentlig afstandtagen fra de overtrædelser, der blev begået under mødet den 20. januar 2004 og under telefonmødet den 16. februar i FNAS' logistikudvalg, hvor bl.a. hr. La. deltog, skal det bemærkes, at ifølge retspraksis skal begrebet offentlig afstandtagen som middel til ansvarsfritagelse fortolkes indskrænkende (jf. Rettens dom af 5.12.2006, sag T-303/02,

Westfalen Gassen Nederland mod Kommissionen, Sml. II, s. 4567, præmis 103 og den deri nævnte retspraksis).

76 Det fremgår af retspraksis, at den meddelelse, der har til formål offentligt at tage afstand fra en konkurrencebegrænsende praksis, skal være udtrykt fast og tydeligt, således at de øvrige karteldeltagere forstår, hvad der er den omhandlede virksomheds intention (Domstolens dom af 19.3.2009, sag C-510/06 P, Archer Daniels Midland mod Kommissionen, Sml. I, s. 1843, præmis 120).

77 I den foreliggende sag skal det fastslås, at den formulering, som sagsøgerens administrerende direktør har anvendt i sin skrivelse til formanden for FNAS, er for generel til, at det kan konstateres, at der er tale om en offentlig afstandtagen. Skrivelsen omtaler således kun en bekymring i forhold til de drøftelser om priser, der har fundet sted blandt deltagerne, og en påmindelse om sagsøgerens interne politik med hensyn til konkurrenceretten og i den forbindelse om anmodningen til formanden for FNAS om at træffe foranstaltninger for at undgå en sådan konkurrencebegrænsende praksis uden overhovedet at angive, at denne praksis reelt havde fundet sted, og at denne skrivelse hang sammen med den omstændighed, at sagsøgerens repræsentant havde taget initiativ til samarbejdet om priserne.

78 Det skal desuden bemærkes, at den nævnte skrivelse for det første alene var rettet til formanden for FNAS, og at sagsøgeren ikke har sendt nogen attesteret kopi af denne skrivelse til de øvrige deltagere.

79 For det andet indeholder denne skrivelse heller ikke en sådan anmodning til FNAS. Den omstændighed, at skrivelsen den 7. april 2004 blev sendt til medlemmerne af FNAS' logistikudvalg på FNAS' initiativ og var ledsaget af svaret på denne skrivelse fra formanden for FNAS dateret den 31. marts 2004, der henviser til formålet for den

arbejdsgruppe, der er nedsat af FNAS' logistikudvalg, er derfor ikke relevant for, om det kan konstateres, at sagsøgeren har taget afstand fra kartellet.

80 Selv hvis det antages, at skrivelsen fra sagsøgerens administrerende direktør til formanden for FNAS kan betragtes som en offentlig afstandtagen, skal det bemærkes, at denne skrivelse — som Kommissionen med rette har gjort gældende — først ankom i slutningen af den periode, hvor overtrædelsen blev konstateret, og den indebærer således ikke, at der kan rejses tvivl om Kommissionens konstateringer med hensyn til sagsøgerens deltagelse i kartellet før den 16. februar 2004, der er datoen for det sidste møde.

81 Herefter må det således konkluderes, at den anfægtede adfærd, der fandt sted efter Kommissionens kontrolbesøg i marts 2001, havde konkurrencebegrænsende karakter. Desuden er den bevist i fornødent omfang.

82 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt der er tale om videreførelse af den overtrædelse, som blev konstateret før marts 2001, skal det bemærkes, at denne overtrædelse bestod af en regelmæssig organisering gennem flere år af de multi- og bilaterale kontakter mellem konkurrerende producenter med det formål at indføre ulovlige former for praksis med henblik på en kunstig tilrettelæggelse af fittings-markedets funktion, bl.a. om prisniveauet.

83 Disse kontakter blev etableret under de møder, der blev arrangeret i brancheorganisationerne, mere specifikt inden for EFMA (under de såkaldte »Super EFMA-møder«), på handelsmesser, ved ad hoc-møder og ved gensidig udveksling af synspunkter. Da initiativer med det formål at drøfte en prisforhøjelse generelt blev vedtaget på europæisk plan og resultatet udført på nationalt plan, har producenterne en samordningsproces

for egne priser i hvert land og lokale ordninger, som supplerede de ordninger, der blev vedtaget på europæisk plan.

84 Den anfægtede adfærd, der fandt sted efter marts 2001, bestod desuden af kontakter, der blev etableret i brancheorganisationerne (FNAS' møder), bilaterale kontakter, der vedrørte konkurrenceparametre og kontakter, som blev etableret på handelsmesser (messen i Essen).

85 Da formålet med den konkurrencebegrænsende adfærd, nemlig samarbejdet om priserne, ikke er ændret, er den omstændighed, at visse kendetegn ved eller intensiteten af denne praksis er ændret, ikke relevant for videreførelsen af det pågældende kartel. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det er sandsynligt, at kartellet efter Kommissionens kontrolbesøg havde en mindre struktureret form, og at aktiviteterne var af forskellig intensitet. Det må fastholdes, at den omstændighed, at et kartel kan opleve perioder af forskellig intensitet, imidlertid ikke indebærer, at det kan konkluderes, at kartellet er ophørt.

86 Det skal i den forbindelse bemærkes, at selv om antallet af deltagere i kartellet faldt fra ni til fire efter kontrolbesøgene i marts 2001, var hoveddeltagerne i kartellet før disse kontrolbesøg (nemlig sagsøgeren, IBP og IMI's tidligere datterselskaber) stadig involveret i kartellet, som det fremgår af den anfægtede beslutning. På samme måde var nogle af disse personer, der allerede havde været involveret i kartellet før marts 2001, også involveret i den anfægtede adfærd efter dette tidspunkt.

87 Hvad angår den geografiske rækkevidde af den enkelte og vedvarende overtrædelse fremgår det, at selv om FNAS' møder alene henviser til det franske marked (jf. præmis 74 ovenfor), var andre nationale markeder, såsom det tyske, det græske, det spanske og det italienske, også omfattet af de konkurrencebegrænsende kontakter mellem

konkurrenterne efter marts 2001, som det fremgår af de telefoniske kontakter mellem sagsøgeren og FRA.BO eller af de kontakter, der blev etableret på messen i Essen mellem sagsøgeren og IBP.

88 Da hver enkelt deltagers adfærd, herunder sagsøgerens adfærd, tilsigtede at forfølge det samme konkurrencebegrænsende formål, nemlig at kontrollere og begrænse konkurrencen på markedet for fittings ved koordinering af priser og prisforhøjelser og udveksling af følsomme oplysninger, har Kommissionen med rette kunne antage, at der var tale om en fortsættelse af en tidligere overtrædelse.

89 Sagsøgerens øvrige argumenter inden for rammerne af dette anbringende, nemlig om, at FNAS var arrangør af møderne og forberedte mødereferaterne, at FNAS ikke i sig selv er adressat for den anfægtede beslutning, og at møderne blev afholdt på en gennemsigtig måde, berører ikke denne konstatering.

90 Hvad for det første angår argumentet om, at FNAS forberedte mødereferaterne, er dette uden betydning, for så vidt som det er ubestridt, at sagsøgeren var repræsenteret på disse møder. Da disse mødereferater var sendt til sagsøgeren, havde selskabet mulighed for enten skriftligt eller under næste møde at korrigere dem eller bemærke, at det var uenigt.

91 Hvad for det andet angår argumentet om, at FNAS ikke i sig selv er adressat for den anfægtede beslutning, er dette også uden betydning. Det skal i denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af 606. betragtning til den anfægtede beslutning, at Kommissionen har fastslået, at »hvis der foreligger oplysninger, der tyder på, at producenterne har indgået en aftale, som de ifølge Advanced Fluid Connections har gennemført, er der intet der tyder på, at FNAS aktivt har påtaget sig den opgave, den var blevet

tildelt af producenterne, og at den reelt lettede gennemførelsen af aftalen«. Det er derfor med rette, at Kommissionen i 607. betragtning til den anfægtede beslutning har fastslået, at FNAS ikke deltog i den pågældende aftale og dermed ikke kunne være en af adressaterne for den anfægtede beslutning.

92 Det følger af ovenstående bemærkninger, at anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i kartellet efter marts 2001, skal forkastes.

— Perioden fra 1992 til 1994

93 Indledningsvis skal det bemærkes, at sagsøgeren ikke bestrider de konstaterede omstændigheder med hensyn til selskabets deltagelse i kartellet hverken i perioden fra den 31. december 1991 til den 10. september 1992 eller i perioden fra december 1997 til marts 2001. Det skal endvidere erindres, at sagsøgeren under retsmødet har anført, at selskabet ikke bestrider at have deltaget i kartellet i perioden 1995-1997. Der står følgelig tilbage at undersøge den anfægtede beslutning, for så vidt Kommissionen deri fastslår, sagsøgeren har deltaget i overtrædelsen i perioden fra den 10. september 1992 til den 13. december 1994.

94 Det bemærkes i denne forbindelse, at i henhold til artikel 25, stk. 1, i forordning nr. 1/2003 gælder der i princippet en forældelsesfrist på fem år for Kommissionens beføjelse til at pålægge bøder for overtrædelser af konkurrencereglerne. Efter artikel 25, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 gælder, at »ved vedvarende eller gentagne overtrædelser regnes fristen […] først fra den dag, hvor overtrædelsen er ophørt«. I henhold til artikel 25, stk. 3 og 5, i forordning nr. 1/2003 afbrydes forældelsesfristen ved

ethvert skridt, der tages af Kommissionen med henblik på at undersøge eller forfølge en overtrædelse, og efter enhver afbrydelse løber en ny forældelsesfrist.

95 I den foreliggende sag indledte Kommissionen sine undersøgelser med kontrolbesøgene den 22. marts 2001. Som følge heraf kan der ikke pålægges nogen bøde for en retsstridig adfærd, der er ophørt før den 22. marts 1996. Det skal herefter fastslås, om det fremgår af de forskellige omstændigheder, der er lagt til grund i den anfægtede beslutning, at sagsøgerens deltagelse i kartellet er fortsat eller ophørt i perioden fra den 10. september 1992 til den 13. december 1994.

96 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at alle de beviser, der anføres til støtte for de omstændigheder, der er nævnt i 214., 217., 218., 221., 224., 225., 229. og 232. betragtning til den anfægtede beslutning, var tilstrækkelige til at fastslå, at sagsøgeren fortsat deltog i kartellet i den omhandlede periode.

97 Det skal navnlig bemærkes, at Kommissionen i 214. betragtning til den anfægtede beslutning har henvist til de håndskrevne notater fra midten eller slutningen af 1992, som nævner sagsøgerens navn, og hvori der omtales en prisliste, som trådte i kraft i januar 1993 (for alle landene undtagen Frankrig) og i april 1993 (for Frankrig). På samme måde henvises der i 217. betragtning til en fax af 12. maj 1993, som Mueller Industries sendte til Viega, hvori sagsøgeren bebrejdes ikke systematisk at overholde bestemmelserne i den aftale, som selskabet er part i. Det kan heraf således udledes, at sagsøgeren ikke havde trukket sig ud af aftalen. Det samme gælder faxen af 6. september 1994, der blev sendt af en importør og distributør til hr. W. (IMI) (229. betragtning til den anfægtede beslutning), hvori det angives, at sagsøgeren ikke overholdt »aftalerne«, som selskabet burde.

98 Med hensyn til sidstnævnte er det tilstrækkeligt at bemærke, at den omstændighed, at kartellet ikke overholdes, ikke ændrer på, at der er tale om et kartel. Det kan således ikke i det foreliggende tilfælde antages, at sagsøgerens deltagelse i overtrædelsen var ophørt i den undersøgte periode alene som følge af, at sagsøgeren udnyttede kartellet til egen fordel, idet selskabet ikke fuldt ud overholdt de aftalte priser.

99 Medlemmerne af et kartel er således fortsat konkurrenter, hvor hver enkelt på et hvilket som helst tidspunkt kan være fristet til at udnytte de andres prisdisciplin i kartellet til at sænke sine egne priser med henblik på at øge sin markedsandel, samtidig med at der opretholdes et generelt forholdsvist højt prisniveau. Den omstændighed, at sagsøgeren ikke altid har anvendt de aftalte priser, indebærer under alle omstændigheder ikke, at selskabet anvendte de priser, det kunne have forlangt, hvis kartellet ikke havde eksisteret (jf. i denne retning Rettens dom af 15.6.2005, forenede sager T-71/03, T-74/03, T-87/03 og T-91/03, Tokai Carbon m.fl. mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser, præmis 74 og 75).

100 Endelig fremgår det af fru P.'s skrivelse af 15. marts 1994, der er nævnt i 221. betragtning til den anfægtede beslutning, at sagsøgeren var til stede under drøftelserne, der fandt sted den 11. og 13. marts 1994, vedrørende det italienske marked.

101 Selv om sagsøgeren ikke deltog i nogle af de møder, der blev holdt mellem den 10. september 1992 og den 13. december 1994 i forbindelse med kartellet — eller slet ikke deltog i nogen af dem — indebærer dette ikke, at sagsøgeren i mellemtiden havde trukket sig ud af kartellet under hensyn til de særlige forhold ved det pågældende kartel, der er kendetegnet ved multilaterale kontakter, bilaterale kontakter, der forekommer mindst en eller to gange om året, ad hoc-kontakter og den omstændighed, at det ikke var usædvanligt, at et medlem af kartellet ikke deltog systematisk i møderne.

102 Det bør ligeledes fastslås, at sagsøgeren ikke offentligt har taget afstand fra kartellet. Det følger af fast praksis, at når der ikke foreligger en udtrykkelig afstandtagen, kan Kommissionen anse overtrædelsen for ikke at være bragt til ophør (jf. i denne retning dommen i sagen Archer Daniels Midland mod Kommissionen, nævnt i præmis 76 ovenfor, præmis 119 ff. og den deri nævnte retspraksis).

103 Det følger heraf, at argumentet om sagsøgerens afbrydelse af deltagelsen i overtrædelsen i perioden fra den 10. september 1992 til den 13. december 1994 skal afvises.

104 Det følger af det ovenstående, at dette anbringende må forkastes som ubegrundet.

Beregningen af bøden

Parternes argumenter

105 Subsidiært har sagsøgeren gjort gældende, at Kommissionen har overtrådt reglerne om beregning af en bøde. Hverken retningslinjerne fra 1998 eller samarbejdsmeddelelsen af 1996 er blevet overholdt. For det første er udgangsbeløbet for den bøde, der er blevet pålagt sagsøgeren, uforholdsmæssigt i forhold til de bøder, de øvrige virksomheder er blevet pålagt. For det andet har sagsøgeren ikke spillet en førende rolle. For det tredje burde Kommissionen have tilpasset bøden i forhold til den geografiske rækkevidde og graden af samarbejdet. Endelig er det med urette, at Kommissionen

har nægtet at indrømme sagsøgeren en nedsættelse af bøden i medfør af, at sagsøgeren har undladt at anfægte en væsentlig del af klagepunkterne.

106 Kommissionen har gjort gældende, at anbringendet skal forkastes.

Rettens bemærkninger

107 Hvad angår det første klagepunkt om, at bødens udgangsbeløb er uforholdsmæssigt, skal det bemærkes, at Kommissionen er berettiget til at inddele medlemmerne af et kartel i kategorier bl.a. på grundlag af virksomhedernes individuelle markedsandele. I den forbindelse skal det bemærkes — som Kommissionen har forklaret i sit svarskrift — at omsætningen og markedsandelen for Legris Industries-koncernen for så vidt angår fittings i 2000 var ca. tre gange større end omsætningen og markedsandelen for FRA. BO og Mueller Industries, to og en halv gang større end omsætningen og markedsandelen for Flowflex Holding Ltd og mere end dobbelt så stor som omsætningen og markedsandelen for Sanha Kaimer GmbH & Co. KG. I denne forbindelse fastsatte Kommissionen med rette et udgangsbeløb for den bøde, som er pålagt sagsøgeren (14,25 mio. EUR), mellem to og tre gange højere end den bøde, de ovennævnte virksomheder er pålagt (5,5 mio. EUR). Selv om den oversigt, der er knyttet som bilag til den anfægtede beslutning, og som af fortrolighedshensyn ikke indeholder brede, vejledende intervaller for størrelsen og betydningen af virksomheder, fremgår det af den fortrolige udgave af denne oversigt og af de underliggende data, at Kommissionen har inddelt medlemmerne af kartellet i kategorier på en sammenhængende og objektivt begrundet måde.

108 Sagsøgerens argument om, at udgangsbeløbet for den bøde, som er pålagt selskabet, under alle omstændigheder er uforholdsmæssigt, idet beløbet udgør 77 % af den maksimale bøde, som selskabet kan pålægges i henhold til artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003, kan ikke lægges til grund.

109 Det skal for det første bemærkes, at sagsøgeren og dennes moderselskab på tidspunktet for de faktiske omstændigheder udgjorde én enkelt virksomhed, der var ophavsmand til den overtrædelse, som de kritiseres for i den anfægtede beslutning. Kommissionen var derfor berettiget til at lægge denne virksomheds data til grund ved beregningen af bødens udgangsbeløb.

110 Det bemærkes for det andet, at bødens udgangsbeløb skal fastsættes i forhold til overtrædelsen, når denne bedømmes i sin helhed, hvorved der navnlig skal tages hensyn til dennes grovhed. Det bemærkes, at i forbindelse med fastsættelsen af bødens udgangsbeløb er virksomhedens omsætning ikke et væsentligt kriterium ved bedømmelsen af en overtrædelses grovhed. Desuden hører den pågældende overtrædelse i sagens natur til de alvorligste overtrædelser i artikel 81 EF, hvilket ifølge retningslinjerne fra 1998 kan medføre et udgangsbeløb for bøden på over 20 mio. EUR.

111 Det skal for det tredje bemærkes, at anvendelsen af loftet på 10 % af omsætningen ifølge artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 indtræder i en af de sidste faser i beregningen af bødens udgangsbeløb, dvs. efter beregningen af bøden under hensyn til overtrædelsens grovhed og varighed og efter hensyntagen til eventuelle formildende eller skærpende omstændigheder. Det skal i den forbindelse bemærkes, at hvis en række adressater udgør »virksomheden« på det tidspunkt, hvor beslutningen vedtages, kan loftet beregnes på basis af den pågældende virksomheds samlede omsætning. Hvis den økonomiske enhed som i det foreliggende tilfælde derimod har opdelt sig for at udgøre to adskilte enheder på tidspunktet for vedtagelsen af beslutningen,

har hver enkelt virksomhed, som beslutningen er rettet til, krav på at få det pågældende loft anvendt i hvert enkelt tilfælde individuelt. Denne rettighed er imidlertid uafhængig af anvendelsen af proportionalitetstesten i forbindelse med fastsættelsen af bødens udgangsbeløb. Det bemærkes endelig, at ifølge fast retspraksis skal kun det endelige bødebeløb overholde maksimumsgrænsen på 10 % af den samlede omsætning. Der er imidlertid ikke forbud mod, at mellembeløbet overstiger denne grænse ved beregningen af bøden (Domstolens dom af 28.6.2005, forenede sager C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P — C-208/02 P og C-213/02 P, Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 5425, præmis 277 og 278).

112 Hvad angår det andet klagepunkt om, at sagsøgeren ikke spillede en førende rolle i kartellet, men påstår at have spillet en passiv rolle eller en rolle som medløber, der kan begrunde en nedsættelse af bøden, skal det blot bemærkes, at under de 160 møder om samordning, der blev afholdt i perioden 1991-2001, var sagsøgeren til stede hver anden gang, som selskabet selv har erkendt. Det følger ganske vist af retspraksis, at det som en omstændighed, der kan vise, at en virksomhed har spillet en passiv rolle, kan tages i betragtning, at den har deltaget væsentligt mere sporadisk i møderne end dens konkurrenter. Sagsøgeren kan dog ikke med rette hævde, at hyppigheden af selskabets deltagelse i møderne otte gange om året skal betragtes som »væsentligt mere sporadisk« end de øvrige deltageres, og at deltagelsen derfor svarer til en rent passiv rolle eller en rolle som medløber.

113 Hvad angår det tredje klagepunkt om, at Kommissionen burde have tilpasset bøden i forhold til den geografiske rækkevidde og graden af samarbejdet, skal det blot bemærkes, at den omstændighed, at kartellet var mindre intenst efter Kommissionens kontrolbesøg, ikke har nogen betydning for kvalificeringen af dette alvorlige kartel af lang varighed, der kan begrunde en forhøjelse på 10 % pr. år, hvor overtrædelsen stod på, som anført i retningslinjerne fra 1998. Selv om dette kartel i begyndelsen har haft en begrænset territorial dimension, har det efterfølgende fået en tværeuropæisk dimension, hvilket medfører, at der ikke er nogen grund til at sondre mellem de

forhøjelsessatser, der blev anvendt på grund af varigheden ifølge kartellets geografiske dimension.

114 Endelig skal det fjerde klagepunkt ligeledes forkastes. Det følger således af fast retspraksis, at en bødenedsættelse, der indrømmes som følge af samarbejde under den administrative procedure, kun er berettiget, såfremt den pågældende virksomheds adfærd har bevirket, at Kommissionens vanskeligheder i forbindelse med at konstatere en overtrædelse og med i givet fald at bringe denne til ophør mindskes (Domstolens dom af 16.11.2000, sag C-297/98 P, SCA Holding mod Kommissionen, Sml. I, s. 10101, præmis 36). Det følger ligeledes af retspraksis, at en bødenedsættelse på grundlag af samarbejdsmeddelelsen af 1996 kun er begrundet, såfremt de fremlagte oplysninger og den pågældende virksomheds adfærd i almindelighed i denne forbindelse kan betragtes som udtryk for et virkeligt samarbejde fra dennes side (dommen i sagen Dansk Rørindustri m.fl. mod Kommissionen, nævnt i præmis 111 ovenfor, præmis 388-403, navnlig præmis 395). Det fremgår imidlertid af sagen, at undladelsen af at bestride rigtigheden af de faktiske omstændigheder kun omfattede perioden fra december 1997 til marts 2001, dvs. tre år ud af en deltagelse i overtrædelsen, der varede mere end tretten år. I denne forbindelse bemærkes, at argumenterne til anfægtelse af, at sagsøgeren deltog i overtrædelsen efter kontrolbesøgene og i perioden 1992-1994 skal forkastes. Det følger heraf, at Kommissionen ikke har foretaget et åbenbart urigtigt skøn ved at afvise at tage hensyn til sagsøgerens delvise undladelse af at bestride de faktiske omstændigheder i henhold til bestemmelserne i afsnit D i samarbejdsmeddelelsen af 1996.

115 Det følger heraf, at dette anbringende skal forkastes som ugrundet.

116 Sammenfattende må det herefter fastslås, at Kommissionen bør frifindes i det hele.

Sagens omkostninger

117 Ifølge procesreglementets artikel 87, stk. 2, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da sagsøgeren har tabt sagen, bør selskabet pålægges at betale sagens omkostninger i overensstemmelse med Kommissionens påstand herom.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Ottende Afdeling):

1) Europa-Kommissionen frifindes.

2) Comap SA betaler sagens omkostninger.

Martins Ribeiro Wahl Dittrich

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 24. marts 2011.

Underskrifter